

Pašauktojo priedermės

MOKYTOJAS - KULTŪRINĖS SAVIMONĖS

BRANDINTOJAS

ĮVADAS

Visais laikais visuose kraštuose funkcionavo ir dabar funkcionuoja visuomenės istorijos, kultūros ir mokymo proceso sąveikos dėsnis, kurio esmė ta, jog mokymo proceso turinį, principus, metodus, formas lemia visuomenės formacijos poreikiai, mokslinė, techninė kultūra. Mokykla, siekdama imanentinio ugdymo tikslo, visada rengia krašto gyvenimui reikalingų žmonių. Kuriant sąlygas tokio žmogaus tapsmui, ypatingas vaidmuo, be objektyvių veiksnių, priklauso subjektyviam veiksniumi - mokytojui. Mokytojas - visuomenės įgaliotinis, asmenybės brandintojas, ugdytinio pagalbininkas, pozityvaus klasės bendruomenės klimato formuotojas, ugdymo, socialinių ir psichologinių problemų sprendėjas, tautos kultūros vertybių puoselėtojas, tarpininkas tarp mokyklos ir šeimos ir 1.1. Taigi mokytojas atlieka daug socialinių vaidmenų.

Modernėjančioje ir vis labiau atvirėjančioje Lietuvoje mokykla rengia žmogų informacinei visuomenei. Tarp kitų uždavinių mokyklos reformos dokumentuose išskirtas uždavinys padėti asmeniui išsiugdyti brandžią kultūrinę savimonę. Šio uždavinio sprendimas reiškia, kad mokykla sudaro sąlygas augančiai asmenybei išsiskleisti krašto kultūros erd-

vėje, pasisavinti šios kultūros vertybes, įsipareigoti jos tapatumui bei istoriniam tęstinumui. Reformos dokumentuose pažymima, kad mokyklos veikla grindžiama supratimu, jog kiekvienas asmuo ir kiekviena tauta yra savitos ir nelygstamos vertybės, o jų branda *priklauso nuo kultūros plėtotės*. Todėl mokykla, padėdama asmenybei ugdytis tapatumą, atskleidžia *paveldimas* tautos elgesio ir kultūrinės raiškos formas bei būdus, brandina tautinę savimonę. Kita vertus, mokykla ne tik padeda mokiniams pažinti Lietuvos kultūros paveldą, bet ir šių dienų kultūros raidos tendencijas (konstruktiviasias ir destruktiviasias), kryptis, būdus, suteikia tinkamą kultūrinę kompetenciją, ugdo kultūrinės raiškos gebėjimus. Atsakingas mokyklos uždavinys - kultūros paveldą derinti su šiuolaikine informacija taip, kad augantis žmogus gebėtų išsaugoti vidinės darnos jausmą, tautinį ir kultūrinį tapatumą, išsiugdytų atvirą ir tolerantišką, bet drauge orų, partnerišką santykį su kitomis Europos bei pasaulio kultūromis (2, p.78).

Ši sudėtingą bręstančios asmenybės kultūrinio tapatumo ugdymo uždavinį gali padėti spręsti tik aukštos kultūrinės savimonės, ne tik su bendražmogiškosios kultūros, bet ir su prigimtinės (tautinės) kultūros vertybėmis sąveikaujantis mokytojas. Tai teoriniu ir praktiniu požiū-

riu sudėtinga problema. Ją sprendė kai kurie Lietuvos mokslininkai: K.Pūkelis - monografijoje „Mokytojų rengimas ir tautos kultūra" (1995) (5), mokslinio turinio straipsniuose-V.Aramavičiūtė (1999) (1), I.Srėbalius (2000) (6), I.Čepienė (2001) (3), I.Dirgelienė (2001) (4).

Šio straipsnio autorė mokytojo tautinės savimonės problemą tyrė raidos aspektu (2000) (7), drauge ryškindama, kokį vaidmenį vaidina tautinė mokytojo savimonė susidarant jo autoritetui. Dabartinių ir tolesnių savo tyrimų objektu pasirinkusi mokytojo autoritetą, jo sudarymo sąlygas, raišką, bruožus, straipsnio autorė š.m. vasario mėnesį tyrė mokytojų neakivaizdininkų požiūrį į tautinio kultūrinio tapatumo ugdymąsi. Respondentai - 30 Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto I kurso studentų neakivaizdininkų. Visi baigę aukštesniąsias pedagogikos mokyklas, dirba įvairiose Vakarų Lietuvos ugdymo institucijose. Jie atsakė į šiuos klausimus:

1. Kokiomis kultūros vertybėmis turtinate save: lietuvių liaudies klasikų (literatūros, muzikos, kitų menų), užsienio klasikų (literatūros, muzikos, kitų menų)?
2. Kaip tai darote?
3. Ar esate suaugę su tauta ir jos dvasia (tradicijomis, kultūra, kalba)?
4. Kokį vaidmenį jūsų gyvenime vaidina gimtoji kalba?
5. Ką duoda jūsų egzistencijai ryšiai su tautos kultūra?
6. Ar keitėsi jūsų santykis su tauta, tradicijomis, kultūra?
7. Ar dabarties naujovių galia slopina kultūrinį jūsų tapatumą?
8. Ar verta priešintis toms naujovėms?
9. Ar puoselėjate (tešiate ir turtinate) tautos kultūrą?

Tyrimo tikslas - išryškinti mokytojų požiūrį į tautinio kultūrinio tapatumo ugdymąsi.

Tyrimo objektas - mokytojų santykis su tautos kultūros vertybėmis.

Metodas - mokytojų refleksijų raiška.

Hipotezė - tautos kultūros vertybes mokytojai (studentai neakivaizdininkai) brangina.

TYRIMO DUOMENYS

MOKYTOJAI SĄVEIKAUJA SU KULTŪRA

Su lietuvių liaudies -10 (33,3%)

Su profesionaliaja - 13 (43,3%)

Užsienio kraštų klasika -11 (36,6%)

Tokį santykį respondentai aiškina dviem požiūriais: socialiniu ir pedagoginiu.

Socialinis motyvas - tautinis motyvas. Studentai teigia, kad kiekvieną žmogų išugdo jo tauta, ir jis, tautos narys, yra tarsi nedidelė šakelė, savaip besistiebianči į šviesą, saulę ir drauge atsiolūsi nuo savo kamieno. Taigi kiekvienas tautos žmogus - didelės bendruomenės narys ir drauge individualybė. Tautinis savitumas paveldimas iš tėvų. Tautos narys - tautos gyvenimo grandis.

Pedagoginiai sąveikos su tautos ir bendražmogiška kultūra motyvai - ugdymojo pobūdžio. Respondentų išgyvenimai individualūs, jiems būdinga orientacija į vertybes, savęs tobulinimą:

- mokytojas moko ne tuo, ką jis sako, bet tuo, kas jis iš tikrųjų yra. Mokytojas negali būti tikras kultūros veikėjas, jeigu jo paties individualybė skurdi, jei jis nemoka tautiškai mąstyti, nemylti tautos, nedalyvauja kultūriniam jos gyvenimui;

- dirbant pedagoginį darbą, svarbu įvairiapusiškai tobulėti, nes pedagogas - tai lyg knygų lentyna, kurioje sudėtos vertingiausios knygos. Sąlytis su liaudies kultūra, klasiškais literatūros, muzikos kūriniais padeda geriau suprasti ir ugdymo mokslą;

- tautos vertybių saugojimas ir puoselėjimas taurina sielas, daro žmones geresniais, jautresniais, sugebanciais įsiklausyti į kitų šauksmą. Todėl kultūrinant jaunąją kartą, be šeimos, didelis vaidmuo tenka ugdymo įstaigų darbuotojams. Mokytojai, auklėtojai turi būti vieni iš labiausiai tautos kultūros vertybes puoselėjančių žmonių;

- ugdomajame procese rėmimasis liaudies kūryba - svarbi asmenybės tapimo sąlyga: praeityje slypi dabarties ir ateities pradžia; į dainas liaudis sudėjo nuoširdumą, nuolankumą, gebėjimą džiaugtis paprastais dalykais; liaudies kūryba, be to, ugdo meninius, kūrybinius gebėjimus, skatina saviraišką;

- ryškiausios tautos asmenybės - Vydūnas, Donelaitis, Mažvydas, J.Jablonskis - savo pasiaukojančia veikla tautos gerovei įkvepia ryžto ir stiprybės atlikti tai, kas be tokio įkvėpimo būtų sunku padaryti.

Pedagoginių darbuotojų santykis su įvairiais menais yra teigiamas: daugelis skaito grožinės literatūros kūrinius, klausosi muzikos, lankosi spektakliuose, dailės parodose. Mokytojus traukia lietuvių klasikai: J.Tumas-Vaižgantas, V.Mykolaitis-Putinas, V.Krevė-Mickevičius, Just.Marcinkevičius, B.Brazdžionis, S.Nėris. Mokytojai skaito užsienio kraštų autorių kūrybą: H.Balzaco, F.Dostojevskio, W.Shakespeare'o, E.M.Remarque'o. Knygų skaitymas - natūralus, nepriverstinis veiksmas, ne toks, koks buvo mokykliniais metais. Skaitymas reikalauja rimto nusiteikimo, gyvo poreikio, laiko. Santykis su didelėmis vertybėmis - rimtas santykis.

Šios respondentų refleksijos liudija, kad mokytojų motyvai pasisavinti tautos kultūros ir bendražmogiškas vertybes sietini su priklausomybės tautai, kaip bendruomenei, žinojimu, su profesinio pašaukimo raiška: tautos pašauktas ir jos įgaliotas mokytojas turi gerai pažinti jos dvasią, atlikti ugdomąsias priedermes jai.

SUAUGĘ SU TRADICIJOMIS

Suaugę -29 (96,6%)
Nelabai -1 (3,4%)

Pedagogų ryšys su tauta, jos gyvenimu ir dvasia yra gyvas, juntamas. Ši ryšį ugdė šeima, mokykla. Beje, vienu jis ypač stiprus, kitų - silpnas, pavienių - silpnas.

Respondentų ryšio su tauta apibūdinimas, žodinė refleksijų raiška pakankamai tradicinė, logiška ir emocingo turinio, filosofinio pobūdžio ir konkrečiai vaizdinė. Išskirtinos tokios išgyvenimų, nuomonių raiškos variacijos:

- tautos narių gyslomis teka lietuviškas kraujas; jis sieja atskirus tautos narius; tas ryšys įkvepia puoselėti lietuviškas tradicijas, jas palaikyti ne tik šeimoje, bet ir mokykloje;

- tautos kultūros vertybės kiekvieno tautos nario gyvenime reikalingos: nepažįstant savo tautos vertybių, negalima suvokti tos kančios, kurią tauta kentė, kol išsikovojo teisę saugoti unikalias ir nepakartojamas tradicijas bei papročius;

- šeimos nuopelnas, kad visada laikytasi tradicijų, kad šventos religinės šventės, kad sunkiais okupacijos metais buvo kalbama gimtąja kalba;

- tėvai, paprasti, dori, sąžiningi žmonės, rodė teisingą pavyzdį: jie aiškino, kokia svarbi tautai yra laisvė, nepriklausomybė, galimybė laisvai reikšti mintis. Tėvų pavyzdys įkvėpė mylėti tautą, šalį, jos kultūrą;

- gyvenimas be lietuviškų tradicijų, švenčių, papročių (Kalėdų, Naujųjų metų, Užgavėnių, Velykų, Motinos ir Tėvo dienos...) sunkiai būtų įsivaizduojamas;

- naujos tradicijos, perimamos iš kitų tautų, netrukdo švesti ir užmiršti savo tautos šventes. Pasaulis ir jame gyvenantys žmonės tobulėja, bet žmoniškumas, meilė žmogui ir Tėvynei, padarumas gyvuoja kaip didžiausios vertybės;

- užaugusiuose vaikuose pamatysime tai, ką įdėjome į jų širdis, kuo praturtiname juos vaikystėje. Vaikams, kurie nemoka atsirinkti, įvertinti, svarbu paaiškinti, kas vertinga, kas ne;

- tauta ir jos dvasia, tradicijos, kultūra, kalba - tai sielų tarpusavio bendravimas, sugebėjimas jausti kito širdį, gerbti kitų gyvenimą.

Mokytojai teigia, kad jie suaugę su tauta, jos dvasia, kultūra, kurią laiko savo asmenybės dalimi. Šio ryšio ugdytojai ir stiprintojai - šeima, tėvai, savo doros pavyzdžiu įkvėpę gyventi ta dvasia, kočia ir jie gyveno.

GIMTOSIOS KALBOS VAIDMUO

Gimtoji kalba visų respondentų gyvenime vaidina reikšmingą vaidmenį. Pedagogų teiginiai - adaptuoti klasikiniai teiginiai apie kalbą, žinoma, subjektyviai išgyventi. Nemažai ir savų minčių:

- gimtoji kalba yra vienintelė sava kalba, vadinasi, vienintelė kalba, organiškai suaugusi su mūsų siela ir tarsi tapusi jos dalimi;
- gimtosios kalbos mokomasi dėl to, kad ji yra sava, kad per ją mes išgyvename į savo tautą, kad su jos pagalba tampame tikrais savo tautos nariais;
- gimtosios kalbos mokymas įgyja dorinės reikšmės, nes padeda užmegzti dorinį žmogaus ryšį su sava tauta;
- tautos gyvenime didžiausią vaidmenį vaidina kalba: tik puoselėdama ir išlaikydama ją, tauta gyvuoja;
- gimtoji kalba - tautiškumo (taigi ir socialinio individualumo) mokytoja. Nors tauta savo dvasią išreiškė kalboje, bet kalba veikia tautiškumą (tautinį individualumą), yra svarbiausia tautiškumo ugdymo priemonė;
- kalba - kiekvienos tautos kultūros kūrimo priemonė. Grožinės literatūros kūriniuose kalba įprasmina materialinę ir dvasinę tautos patirtį, tradicijas. Tad kalba, kaip ir menas, tampa estetinė vertybė;
- gimtoji kalba - lyg muzika širdžiai. Dažnai suspaudžia širdį apmaudas girdint jaunas žmones, kalbančius barbarizmą ir keiksmazodžių prisotinta kalba. Tokia kalba žeidžia ir skaudina. Tai ragina atsigręžti į save, išgirsti savo kalbą, mokyti jos.

Gimtoji kalba pedagogų išgyvenimuose daugiareikšmė sąvoka: tautos ir visuomenės bendravimo priemonė, gyvybės palaikytoja, doros ugdytoja, individualumo mokytoja, kultūros kūrimo priemonė, estetinė vertybė. Dėl to ji puoselėtina, saugotina.

KAS SUTEIKIA BŪČIAI PRASMĘ?

Svarstydami ryšių su tautos kultūra savo egzistencijai reikšmę respondentai teigia esminę idėją - tie ryšiai prasmingi:

- praturtina ir tobulina kaip asmenybę; tautos kultūra - aukšta, jos nereikia gėdytis. Ji savita, ji orientuoja į dorą;
- tautos kultūra sutviskva tamsoje, kaip žaibas parodo kelią, padeda įprasminti gyvenimą, pažadina snaudžiančių vidinę galią, suteikia jėgų, įkvepia kūrybiškumo, jos dėka įmanoma pažinti ir pasaulį, ir save;
- ryšiai su tautos kultūra teikia džiaugsmą: aš - lietuvi, aš gerai pažįstu savo krašto tradicijas, galiu ir privalau jas puoselėti, jų mokyti kitus;
- stiprina žmoniškumą, dvasingumą, užtikrina saugumą. Atsiranda pojūtis, kad turi namus, esi giliai įleidęs šaknis į savo tautos kultūrą;
- tautos kultūra - tai tautos egzistencijos pamatai. Tautos tradicijos siekia senus laikus. Tauta išgyveno sunkius laikus: ją vokiečio, rusino, bet šiandien ji gyva, nes saugojo kultūrą ir kalbą;
- ryšiai su tautos kultūra teikia žinių, formuoja supratimą apie tai, kaip gyveno senoliai, skatina mokyti jaunąją kartą auklėti, diegti jai tikrąsias vertybes. Tautos kultūra suteikia jėgų tikėti gėriu, pažanga, santarve, dora;
- tautos kultūra - didis turtas. Jis tampa dar brangesnis sąveikaujant su juo;
- tautos kultūra turtinga apeigomis, tradicijomis, papročiais, liaudies dainomis, žaidimais, šokiais. Sunku įsivaizduoti savo gyvenimą be lietuviškų švenčių, papročių, tradicijų, kalbos.

Ryšiai su tautos kultūra busimiesiems mokytojams prasmingi: ji ugdo vidinę galią, dvasingumą, skatina pažinti save ir kitas kultūras, palaiko tikėjimą Tiesa, Taika, Gėriu. Tautos kultūra - egzistencijos pagrindas.

GYVENIMO PATIRTIS, EPOCHOS POKYČIAI

Sąveika stiprėja - 23 (76,6%)
Ryšys pastovus - 7 (33,4%)

Atsakymų diferenciacijai turėjo reikšmės klausimo formuluotė: ar keitėsi respondentų santykis su tautos kultūra. Dauguma ši santykį aiškina kaip besikeičiantį. Tai lėmė naujos socialinės, ekonominės, politinės sąlygos, iškilusios nepriklaus-

somybės pradžioje, ir Lietuvos atvirumas kitoms kultūroms, respondentų gyvenimo patirtis. Išsikristalizavo šios pagrindinės nuostatos:

- posovietinės okupacijos sąlygomis požiūris į tautą, kultūrą, kalbą, tradicijas kitoks; dabar ir Tėvynėje, ir viešint svečioje šalyje galima drąsiai ir išdidžiai sakyti, jog gyvenime laisvame, nepriklausomame krašte ir esame laimingi priklausydami tautai, turėdami bendrą kultūrą, kalbą;

- mokykliniais metais okupuotoje Lietuvoje mažai teko girdėti apie lietuviškas tradicijas. Buvo neaišku, kodėl vasario 16 dieną bijomasi iškelti vėliavą, o per Kūčias dengiamas stalas bijantis, kad niekas nepamatytų. Atgavus nepriklausomybę teko ieškoti lietuviškų ir religinių tradicijų ištakų;

- dabar apima džiugus jausmas, suvokus, kad tautiškumo sąvoka įgavo kitą prasmę ir kad priklausome tokiai tautai, kuri nepaisant daugiametės priespaudos sugebėjo iškovoti laisvę, išsaugoti savo tradicijas ir papročius;

- didelį vaidmenį pažįstant tautos kultūrą ir papročius suvaidino pedagoginės studijos: sužinota apie švenčių įvairovę, tradicijas, papročius, išmokta daug žaidimų, šokių, dainų. Tai ypač praverčia darbe;

- tai, kas anksčiau atrodė kaip bereikšmiai dalykai, mokymosi pedagogikos mokykloje metais įgavo naują prasmę apskritai ir suteikė gyvenimui prasmę. Gilinimasis į kultūrą, tradicijas tapo ne tik įdomus procesas, bet ir naudingas tobulinant savo asmenybę;

- amžiaus, gyvenimo patirtis, įgyjamos žinios keičia ne tik mąstymą, bet ir santykį su tautos tradicijomis. Per paskutinį dešimtmetį pasikeitus Lietuvoje politinei situacijai, prigimtinės vertybės tapo dar brangesnės, aiškiau suvokiama jų prasmė;

- istorijos mokytojai įpratino dalyvauti įvairiose tautinėse ir kitose šventėse, išmokė puoselėti ir tęsti mūsų tautos tradicijas. Aiškino, kad šventės - tai simbolinis svarbių tautos įvykių atnaujinimas. Tautinių švenčių metu vaizduotė perkeliama į tolimus tautos amžius, o protas, suvokdamas šventės prasmę, yra supažindinamas su tautos praeitimi. Tauta, kuri nutraukia ryšius su savo tradicijomis, pamina papročius, pamiršta savo kalbą, virsta kita tauta.

Respondentams, gimusiems ir besimokiusiems sovietmečiu, nepriklausomybės metais likimas lėmė aukštesniosiose pro-

fesinio rengimo institucijose sutikti tokių asmenybių, kurios atskleidė tautosakos, tradicijų, papročių, etninės kultūros vertę, prasmę, grožį, padėjo suartėti su ja.

STIPRINANT TAUTINĮ KULTŪRINĮ TAPATUMĄ

Svetimos kultūros elementai asimiliuoja prigimtine kultūrą -19 (63,3%).

Nedaro jokios įtakos - 7 (36,7%).

Pedagogai labai gerai suvokia, kad į vis labiau atvirejančią Lietuvą veržiasi ne tik svetima kultūra, bet ir pseudokultūra. Prigimtine kultūrą jie pasirenę ginti, saugoti, mokyti vaikus ją tęsti ir mylėti, aktyviai ginti nuo asimiliacijos, drauge pripažįsta, jog kultūrinį tapatumą įvairios naujovės unifikuoja. Kita vertus, daug kas ir neprigija. Bet reiškiasi būdingas lietuvių bruožas skubėti naujus dalykus pripažinti, priimti, galbūt todėl, kad jie neatsibodę, o gal iš baimės būti senamadiškiems.

Respondentų atsakymuose daug susirūpinimo dėl tokios situacijos:

- ne visos naujovės daro teigiamą įtaką mūsų tautos kultūrai. Spauda, radijas, televizija propaguoja jėgą, smurtą, vis mažiau dėmesio skiria amžinosioms vertybėms - Tiesai, Gėriui, Grožiui;

- kai kurios informacinės laidos iškraipo ir sumenkina mūsų tautos vertybes, neteisingai traktuoja tai, kas būdinga tik mūsų tautai, stengiasi įbrukti svetimų tautų tradicijas, pamiršamos unikalios ir nepakartojamos mūsų tautos vertybės;

- krašto žmonėms brukama „masinė kultūra“. Televizijos programose dominuoja detektyviniai filmai, neišsiverčiantys be gaudynių ir žudynių. Propaguojamas jėgos kultas (akis už akį — dantis už dantį) iliustruoja skurdžią visuomenės kūrybinę dvasią. Tai mums svetima. Dingo reportažai iš kaimo vietovių, mažai laidų apie mūsų kraštovaizdį. Šuoliuojama į Vakarų, gražiosios tradicijos paminamos po kojomis, kalba užteršiama svetimybėmis. Mūsų karta dar gali pasiklausyti senolių kurtos kalbos, dainuojamų

lopšinių, sekamų pasakų. Tačiau į kaimo trobą nori užsukti tik vienetai, o po kelių dešimtmečių vaikus migdys ne lopšinėmis, o trunkia technomuzika. Vienintelė televizija (LTV), kuri transliuoja tautiškumą ugdančias laidas, labai sunkiai verčiasi;

- Lietuvoje plintanti svetima kultūra ypač žalinga vaikams, paaugliams, neturintiems vertybių sistemos. Vaikų žaidimuose atspindi smurtas, kurio prisižiūri animaciniuose filmuose. Ir suaugusieji, veikiami masinės informacijos propaguojamo svetimo gyvenimo būdo bei elgesio normų, atbunka, nebesugeba atsirinkti to, kas naudinga, vertinga;

- dalis respondentų pripažįsta, jog tai, kas įdiegta vaikystėje, sunku ištrinti ir pasilikis visam gyvenimui. Visos naujovės, lengvinančios žmogaus gyvenimą, priimtinos. Bendraujant su pasaulio žmonėmis, svetimų kultūrų apraiškos natūraliai pasieks Lietuvą. Tačiau ar bus sunaikintas tautos kultūros savitumas, priklausys nuo pačių žmonių.

Pedagogų nerimas dėl svetimų kultūrų, pseudokultūros veržimosi į atviros Lietuvos žmonių gyvenimą, dėl prigimtinės kultūros asimiliacijos tendencijų yra pagrįstas ir natūralus. Blykstelė viltis, kad ugdymo institucijų veikėjai stiprins prigimtinių kultūrinių tapatumą ir auklėtinius mokys pamilti savąją kultūrą.

PRIEŠINTIS SVETIMIEMS ELEMENTAMS

Reikia - 22 (73,3%)

Nereikia - 6 (20%)

Natūraliai atsirinkti, kas priimtina-2 (6,6%)

Respondentų nuomonės natūraliai išjaustos ir išgyventos. Dalis gerai suvokia, kad keičiasi visas pasaulis, vyksta kultūrų integracija, ir teigia, jog būtų neprasminga priešintis viskam, kas klostosi natūraliai. Nedidelė dalis pabrėžia, jog reikia atsirinkti tai, kas mums artima ir priimtina. Du trečdaliai įsitikinę, jog priešintis svetimiems elementams būtina:

- veržiantis į mūsų gyvenimą naujovėms, užmirštama sena tiesa: priešinimasis svetimos kultūros apraiškoms priklauso nuo kiekvieno individo, jo individualumo. Beje, nau-

jovės nėra blogas dalykas. Jos skatina daugialypius interesus, stimuliuoja sužinoti naują. Tačiau kultūrinį tapatumą išlaikyti reikia;

- Lietuva per daug atvira naujovėms: į mūsų kraštą plūsta, kas reikalinga ir kas nereikalinga. Tenka guostis viltimi, kad ilginiui tauta išmoks atsirinkti, kas priimtina ir kas naudinga. Kitu atveju tautai gresia išnykimas;

- tapdama vis atviresnė Lietuva globalizacijos neišvengs. Tai nei per daug blogai, nei per daug gerai. Savinantis naujoves, svarbu nepasisavinti to, kas visiškai svetima mūsų tautai;

- jau dešimt metų, kai į mūsų šalį plūsta įvairios naujovės, su daug kuo susigyventa, ir, atrodo, taip turi būti. Su nepriimtiniais elementais reikia kovoti, bet toji kova dažnai atrodo kaip don Kichoto kova su vėjo malūnais. Tik kalbėjimas apie blogą įtaką paaugliams, jaunimui - nepaveikus;

- šiuo metu labai svarbu ugdyti teisingą moksleivių požiūrį į etninę mūsų kultūrą, tautodailę, liaudies muziką. Įdiegti Gėrio, Grožio, Tiesos, Tikėjimo vertybes, išmokyti ir išmokti savito gyvenimo būdo, išsiugdyti atsakomybės jausmą per trumpą laiką neįmanoma. Būtinus sutelktos daugelio veiksmų pastangos: valstybės, mokyklos ir šeimos. Išsaugoti tautos talentus turėtų padėti aplinka, kurioje teka įprastas gyvenimas, darantis didžiulę įtaką galvosena, mintims ir svajonėms. Kasdienybės, kasdieninio gyvenimo grožį gali lemti etninė kultūra. Žmogus gali tapti geras ir gražus tik pats sau padėdamas. Tereikia jį paskatinti;

- naujovės nori „okupuoti“, pavergti mus, bet nereikia joms pasiduoti. Vertėtų, kad tėvai bei pedagogai savo vaikams ir auklėtiniams, kurie labai imlūs naujovėms, diegtų kultūrinį patriotizmą puoselėti ir tobulinti kultūrinį palikimą. Reikia daugiau skaityti knygų, lankyti parodas ir muziejus negu leisti vaikams žiūrėti netinkamas televizijos laidas, aiškinti, kas yra naudinga žinoti, o kas žalinga.

Respondentai jautriai reaguoja į jų dvasiai nepriimtinių svetimų kultūrų elementų veržimąsi į Lietuvą. Nebūdami konservatyvūs, gerai suprasdami natūralios kultūrų integracijos tendencijas, pedagogai pasiryžę saugoti prigimtinę kultūrą, kad jaunoji karta, tampanti žmogus, bręstanti asmenybė išsiskleistų savo krašto kultūros erdvėje.

ATVIRUMAS VISUOTINEI KULTŪRAI

Saugo prigimtinę kultūrą, moko auklėtinius ją pamilti ir tęsti - 28 (93,3%) respondentai. Tautiškas - egzotika, be kurios galima gyventi, - teigia 2 (6,7%) respondentai.

Įvairiose ugdymo institucijose dirbantys pedagogai liudija aktyvų savo santykį su tautos kultūra. Tai lemia ugdymo turinys ir asmenybės ugdymo uždaviniai. Kiekvienas pedagogas tai atlieka savaip. Pateikiame tipiškesnius jų išgyvenimus:

- Dar vaikystėje tėvų pasodinti kultūros dainai mano širdyje yra ir bus svarbūs visą gyvenimą. Norėčiau tą kultūrinį kraitį, tas vertybes vis labiau plėsti ir turtinti, kad galėčiau gyvenimo eigoje sukauptas kultūrinės vertybes, kaip didžiulę dvasinę kraičio skrynį, perduoti savo vaikams ar anūkams...

- Tautos kultūrą galima tęsti ir tobulinti tik perimant ją, neleidžiant jos užgožti, jai nusilpti. Tad jaunąsias kartas būtina ugdyti taip, kad vaikai, jaunuoliai pažintų, pamiltų daugelio kartų saugotas vertybes.

- Vadovaudama liaudies šokių būreliui, vesdama vakarones, dirbdama (savo malonumui) kraštotyrinį darbą, supažindindama auklėtinius su mūsų senolių papročiais, stengiuosi mūsų tautos kultūros paveldą padaryti ne tik pažinimo, bet pirmiausia pasigėrėjimo, žavėjimosi objektu ir šaltiniu. Vien kalbomis išugdyti pagarbą lietuvių etninei kultūrai neįmanoma. Labai svarbu veikti.

- Esu pedagogė, tad mano pareiga puoselėti tautos kultūrą. Nuo tėvų, artimųjų ir, žinoma, nuo mūsų, pedagogų, priklausau, kaip vaikai vertins ir tęs savo tautos kultūrą. Dar senų senovėje kartų kartos perimdavo žodinę savo liaudies išmintį, tautos dvasią. Tautosakos kūrinėliai, liaudies dainos, pasakos, žaidimai, įsiminti vaikystėje, atmintyje išlieka visą gyvenimą ir neretai praverčia tam tikrose situacijose.

- Tautos kultūrą puoselėju savo šeimoje: vaikams dainuoju lopšines, seku pasakas. Švenčiame įvairias šventes. Į daugelį kultūros vertybių atkreipiu auklėtinių dėmesį savo darbo metu. Dailės pamokose panaudoju įvairius liaudies gaminius, paveikslėlius, prisimename pasakas, eilėraščius, mįsles. Vaikams papasakoju apie kiekvieną šventę, apie jos šventimo tradicijas ir papročius. Visi drauge darome tai švėtei būdingą atributiką, mokomės dainų, šokių, žaidimų. Į šventes ban-

dome įtraukti ir tėvelius, kad jie pajustų šventės dvasią ir tas tradicijas tęstų šeimoje.

- Gaivinant liaudies tradicijas, senolių patirtį ir kultūrinį palikimą, nutiesiamas kelias į žmogaus širdį, brandinama atsivadusi tautinėms vertybėms asmenybė.

Praktinis pedagogų indėlis į tautos kultūros tęstinumą reiškiasi kukliais, tačiau prasmingais darbais: vaikui padainuota lopšinė, įtraukimas į rengimąsi tautinei šventeivios šventimas, vadovavimas liaudies šokių būreliui, paskatinimas gėrėtis tautos paveldu, paraginimas paskaityti mįslių ar pasakų rinkinį - tai veiksmai, priartinantys jaunus žmones prie tautos dvasios šaltinių.

IŠVADOS

Išanalizavus atsakymus į anketos klausimus, galima teigti, kad pedagogai (studentai neakivaizdininkai):

- turi stiprią motyvaciją sąveikauti su tautos ir bendražmogiškos kultūros vertybėmis. Tai aiškintina jų priklausymui tautai ir saviprata vykdyti profesinio pašaukimo pareigas, nes tik išsiugdę tautinį individualumą, aukštos kultūros žmogus gali atlikti priedermes tautai ir žmonijai;

- yra suaugę su tauta, jos dvasia, kultūra, kurią laiko savo asmenybės tobulėjimo šaltiniu ir saugotina vertybe. Ryšio su tauta ugdytojai - tėvai, mokytojai;

- gimtoji kalba pedagogų išgyvenimuose - daugiareikšmė gėrybė: ji - bendravimo priemonė, tautos gyvybingumo sergėtoja, doros mokytoja, estetinė vertybė, kultūros kūrimo, tęstinumo priemonė;

- ryšiai su tautos kultūra stiprina vidiinę galią, poreikį pažinti ir tobulinti save, įkvepia jėgų tikėti Tiesa, Gėriu, Grožiu, įprasmina gyvenimą, atsako į daugelį būtis klausimų;

- tautos dvasia gyva, tradicijos neužslopintos, tautos išmintis nenuėjusi užmarštin; mokytojų rengimo institucijose busimieji mokytojai supažindinami

su etninės kultūros verte, jos saugojimo prasme, prisiliečia prie gyvo šaltinio - šoka, dainuoja, seka pasakas, mena mįsles;

- svetimų kultūrų ir pseudokultūros elementai asimiliuoja prigimtine kultūrą, bet ugdymo institucijų darbuotojai

viliasi, kad tautos kultūra bus išsaugota, o bręstanti asmenybė turės sąlygas natūraliai skleisti savo krašto kultūros erdvėje;

- praktinis pedagogų indėlis į tautos kultūros tęstinumą reiškiasi konkrečiais, nors ir kukliais, bet prasmingais darbais.

LITERATŪRA

1. *Aramavičiūtė V.* Tautinė savimonė: prasmė ir problema vyresniame mokykliniame amžiuje // Acta paedagogica Vilnensia. 1999. Nr.6. P.23-28.
2. Bendrojo lavinimo vidurinės mokyklos bendrosios programos. Vilnius, 1998.
3. *Čepienė I.* Tautinės savimonės formavimosi galimybės reformuotoje mokykloje // Pedagogika. 2001. Nr.48. P.13-21.
4. *Dirgėlienė I.* Tautiškumo ugdymo aukštesniojoje pedagogikos mokykloje modelis ir prak-

tinis jo taikymas // Acta paedagogica Vilnensia. 2001. Nr.8. P.230-239.

5. *Pūkelis K.* Mokytojų rengimas ir tautos kultūra. Kaunas, 1995.
6. *Srėbalius J.* Pilietinė tautiškumo būtis globalizacijos procese // Socialinė tikrovė ir subjektas / Konferencijos medžiaga. Vilnius, 2000. P.48-50.
7. *Tijūnelienė O.* Mokytojo autoriteto bruožai: žmoniškumas, tautiškumas // Tiltai. 2000. Nr.4. P.73-82.

Gauta 2002 07 01

Parengta 2002 07 12

Ona TIJUNĖLIENĖ

VOCATION AND DUTY

Teacher as Nurturer of Cultural Values
Abstract

In this article the issue of the educational practitioners contact with values of ethnoculture is presented. Answers of teachers to a questionnaire are discussed, and conclusions are drawn from the analysis of the answers.

Teachers have strong motivation for the contact with values of national culture and culture in general. It explains their belonging to a nation and their abiding aspiration to fulfill their professional duties because only a self-educated man of high culture who has national individuality can realize his duty for his nation and mankind.

Individuality of teachers is based on their nation's morals, and culture which are the source of continuous refinement.

According to the experience of teachers, the native language is a multisignificant value. It is a means of communication, the guard nation's resources, the teacher of honesty, an aesthetic value, the means of the creation and continuation of culture.

Contacts with national culture make the inner power stronger, increase the wish to learn and perfect oneself, give power to believe in Truth, Goodness and Beauty, and answer many questions of existence.

The spirit of the nation is alive, the traditions are not inhibited, the wisdom of the nation is not forgotten. In the institutions where teachers are prepared future teachers are introduced to the value of national culture and to the significance of defending it.

The elements of foreign culture and pseudo-culture assimilate the natural culture, but the workers of the education institutions, have hope that the culture of the nation will be saved and the maturing personality will have proper conditions for natural expansion of its native culture.

The practical influence of teachers on the continuation of national culture appears to be though modest yet at the same time concrete and meaningful.